

Nagyszombat

A római katolikus liturgiában a húsvéti szent háromnap harmadik napja, Jézus sírban pihenésének ideje. Közvetlen a (feltámadás) húsvétvasárnap előtti nap a keresztény naptárban.

Üdvtörténetileg e naphoz kötődik Jézus pokolraszállása is.

A liturgiában úgy alakult történetileg, hogy ezt a napot böjtben és gyászban töltik. Szentmise nélküli nap, csöndes virrasztás a szent sírnál, lelki készülődés a föltámadásra. Szükséghelyzetekben (háború, járványok) és lelkipásztori meggondolások miatt a vigília liturgiájának bizonyos részeit már délelőtt vagy kora délután elvégezték (2020-ban megéltük azt is, hogy járvány miatt online miséket tartanak, amiket az interneten keresztül néznek a hívek). A húsvéti vigília nagyszombat este, sötétedés után, vagy húsvétvasárnap hajnalban kezdődik.

A népszokások az evangélium történetéből születtek, s a csöndes virrasztás, Jézus siratása és a föltámadásra várakozás köré csoportosultak.

Gazdag hagyománya volt a nagyszombati szentelt tűznek. Régebben (a XX. sz. közepéig) a házaknál is kialudt nagycsütörtökön este a tűz, és a három szent nap alatt nem gyújtották meg. Az új tűz, amellyel húsvéti eledeleiket is főzték, a nagyszombati, megszentelt tűz parazsától vagy szenétől lobbant lángra. Számos helyen a temetőből összehordott korhadtt keresztfák tűzét szentelte meg a pap.

A XX. század egyik érdekes népszokása is a régi gáz és villany nélküli világba repít minket vissza, ez volt a füstnézés: húsvét kora reggel az utcán járkálva nézegették a kéményeket, hogy hol ég már a tűz. Ez a füstnézés még azoknak az időknek elhomályosodott emléke, amikor a szentelt tüzet házról házra vitték, vagy esetleg az egyik szomszéd adta tovább a másoknak.

Az esztergomi nép még a XX. sz. elején is lámpában vitte haza a szentelt lángot. A soproni Hegykő faluban régebben a szentelt tűz szenével otthon úgy gyújtottak be, hogy a virágvasárnapi barkát és a széndarabot keresztben tették egymás fölé.

Ácsteszéren a szentelt tűz elhamvadt parazsával az istálló ajtajára írják: *Názáreti Jézus, a*

zsídók királya

Mecseknádasdon a hozott faszénnel az istálló, ol ajtaját megkeresztezik. Erdősmárok németjei csillagjelet írtak a tűzszentelésről hozott szénnel az istálló, borospince szemöldökfájára.

A nagyszombati szent vízhez jellegzetes hagyományok kapcsolódtak. A pap karingben, fehér stórával a keresztkútból merített, s a vízzel elindult a lakóházak megszentelésére. E nagyszombati házszentelés emlékezetét több helyen őrzi a hívő nép, főleg a székelység. Csíkménaságon a pap a templom udvarán csöbrökben odakészített vizet szentelte meg, ebből mindenki merített, s otthon a pimpóval (virágvasárnapi szentelt barkával) a családbeliek hintették meg a jószágot, udvart, gazdasági épületeket. Nagybetegnek ebből a szenteltvízből inni adtak. Kászonfeltízen a gyermekek piros tojásért hordták a szenteltvizet a házakhoz. Klézse csángói megkerülik a templom előtti nagy kutat, isznak a vízből, utána a templomot kerülik meg.

Zagyvarékason a család ivott belőle, s csak azután nyúlt a húsvéti eledelekhez. Keresztalakban a kútba is öntettek belőle: *„Uram, Jézusom, tartsd meg, aki iszik ebből a vízből, egészségben: jószágunkat, meg magunkat is”*. Akit a húsvéti szenteltvíztől először keresztelnek meg, annak keze, Jánoshida népe szerint, áldásos lesz. Zagyvarékason ivott belőle mindenki, mielőtt az ünnepi eledelekhez nyúlt volna.

A gonoszt elriasztó szokások mögött az a meggyőződés áll, hogy amikor Krisztus a sírjában fekszik, az ördögök különös heveséggel, ádáz haraggal törnek az emberek megrontására. Az újra megszólaló harangszó, Isten hatalmának, a föltámadt Krisztus dicsőségének hirdetője úzi vissza őket a pokolba. Amikor a harangok visszatértek Rómából, vagyis az ünnepi nagymise Glóriájára valamennyien újra megkondultak, akkor (még a XX. sz. második felében is) nagy lármát csapott a gyermeknép, a felnőttek pedig legalább jelképesen valami munkához fogtak. Magyarbánhegyes csanádi községben a harang hallatára kinyitották a ház ablakait, hogy *„besz álljon rajtuk az áldás”*.

Századvégi följegyzés szerint Bácskában a harang szavát meghallva friss vízben megmosdottak, ill. egy vödör vizet öntöttek a háztetőre.

A tisztálkodás főképpen nagypénteken és nagyszombaton érte el mágikus-szagrális teljesedését. Bocs palóc faluban amikor a harangokat ismét meghúzzák, az udvart szép tisztára szokták kisöpörni, hogy béka ne legyen benne, a gyümölcsfák törzsét pedig késsel körülkopogtatják a férgek ellen.

Sok helyen a gyermekek barkát szednek ezen a napon, amit másnap, húsvétvasárnap a templomban megszentelnek. Este feltámadási körmeneteket tartanak, amikor is visszajönnek a harangok Rómából. Ezzel a nappal ér véget a negyvennapos böjt, este a körmenetből hazatérő családok már nagy lakomát tartanak, amely javarészt sonkából és tojásból áll. A nagyszombati körmeneten az ország legtöbb vidékén a falu apraja-nagyja részt vett. Mindazok a szülők, akik csak tehették, erre az alkalomra új ruhába öltöztették gyermekeiket.

A féregűzést is ezen a napon végzik: Bácskában, Szerencsen, Nyitraagykén, a német Budaörsön a harangszóra kiszaladtak a kertbe megrázni a gyümölcsfákat, hogy a rossz termés lehulljon, és ne legyen férges az új. Egercsehiben (Heves m.) a gyerekek kolomppal és csengővel körülszaladták a házat és ezt kiabálták: „kígyó, béka, távozz a házamtól!” Németprónán a harangszóra patkányűző célzattal kulcscsomót rázogatnak.

Kerekegyházán az idősebb asszonyok ilyenkor vetik a babot, borsót, mert akkor majd bőven terem.

A Református Egyház nagy hangsúlyt fektet arra, hogy a külsőségek helyett az emberek ismerjék fel az ünnep lényegét. Ne a böjtre, a népszokásokra figyeljenek, hanem a húsvét igazi lényegére, a megváltó Jézus Krisztusra. A római katolikusokkal ellentétben itt mindig harangoztak, és harangoznak ma is. Bálint Sándor és Molnár Ambrus is írtak egy múltbéli esetről: A makói plébános 1727-ben megtiltotta a reformátusoknak a nagypénteki harangozást. Válaszul a protestánsok kifundáltak egy ötletes megoldást. Iskolás gyerekeket küldtek fel a toronyba, és így énekléssel harangoztak. Ezt „bűrharangnak” nevezték el. A református kegyességnek évszázadok során része volt a passió előadása, és a lamentáció. Ezek anyagát az evangélisták szövegeiből és Jeremiás siralmaiból merítették. Erdély egyes vidékein még ma is megvan a lamentáció szokása. A passió felolvasása és megfelelő énekversekkel történő felosztása több református gyülekezetben ma is gyakorlatban van.

Irodalom:

[Magyar Néprajzi Lexikon: nagyszombat](#)

[Bálint Sándor: Karácsony, húsvét, pünkösd](#)

Nagyszombat

Írta: Benedek Csaba

2020. április 11. szombat, 14:43 - Módosítás: 2020. április 11. szombat, 19:20

[Gondola: Nagyp´nteki, nagyszombati n´pszok´sok](#)

[Pocsain´ dr.Eperjesi Eszter: A h´sv´ti ünnekör
reform´tus hagyom´nya](#)